

Kościół w świeckiej przestrzeni. Relacyjne podejście do odbudowy i użytkowania budynków kościelnych w północno-wschodnich Niemczech.

Dlaczego w mieście, gdzie ponad 80 % mieszkańców nie należy do żadnej organizacji religijnej odbudowywany jest kościół, mimo iż w wielu istniejących kościołach na niedzielnym nabożeństwie zbiera się zaledwie garstka wiernych? Dlaczego w wiosce gdzie zaledwie kilka osób określa się, jako wierzący i uczestniczy w nabożeństwach, ludzie decydują się na poświęcenie czasu i środków na odbudowanie, a następnie utrzymanie budynku kościelnego, a niektórzy z nich robią to mimo deklarowanego ateizmu? Co się w takim odnowionym kościele następnie dzieje i kto o niego dba? Kto łoży na jego utrzymanie? Czy mieszkańcy danej miejscowości biorą pod uwagę alternatywne użytkowania takiego budynku? Czy zgodzą się na otwarcie w nim kawiarni? Biblioteki? Zorganizowanie koncertu? Czy taki budynek może stać się miejscem świeckiej ceremonii ślubnej lub pogrzebowej? Jakie jest w tych kwestiach stanowisko przedstawicieli Kościoła, jako organizacji?

Niniejszy projekt analizuje przypadki (*case studies*) odbudowy i renowacji budynków kościelnych w północno-wschodnich Niemczech, czyli w regionie, który uważany jest za jeden z najbardziej zsekularyzowanych w Europie. Mimo iż w przeprowadzonym w 2017 roku badaniu ankietowym *European Values Study*, 90% respondentów z tego regionu powiedziało, że religia „nie ma znaczenia” lub „zupełnie nie ma znaczenia w ich życiu”, w przestrzeni publicznej widoczne są oznaki obecności religii. Organizacje religijne są odpowiedzialne za prowadzenie szkół, domów spokojnej starości, przedszkoli, usług doradczych dla potrzebujących, w wielu miejscach religia jest przedmiotem szkolnych zajęć, a, co z punktu widzenia obecnego projektu ważniejsze, wieże kościelne kształtują krajobraz architektoniczny, a bicie kościelnych dzwonów upamiętnia ważne okazje, nie tylko religijne. Chociaż wspólnoty praktykujących i zaangażowanych religijnie osób są małe, to często są one bardzo aktywne i inicjują wiele projektów i działań. Niniejszy projekt skupia się na jednym szczególnym działaniu: odbudowie i renowacji budynków kościelnych w tym regionie, od końca lat 1980tych do dnia dzisiejszego.

Jednym z tropów analitycznych stosowanych do zrozumienia roli miejsc kultu religijnego w zsekularyzowanej przestrzeni jest pojęcie udzielnictwa (*heritagization*). Służy ono do opisu sytuacji, gdy miejsca religijne stają się przede wszystkim miejscami dziedzictwa. Taki proces ma miejsce i w Niemczech wschodnich; jednakże autorka projektu stawia hipotezę, że silny dyskurs „trudnego dziedzictwa”, odnoszący się początkowo przede wszystkim do okresu narodowego socjalizmu, sprawił, iż wszelkie nawiązania do przeszłości jawią się, jako potencjalnie problematyczne. Prawdopodobnie jednym z najważniejszych pojęć, potrzebnych dla zrozumienia postaw wobec przeszłości w Niemczech jest *Vergangenheitsbewältigung* – pokonywanie przeszłości, radzenie sobie z przeszłością. Jedną z hipotez projektu jest stwierdzenie, iż podejście *Vergangenheitsbewältigung* przyczyniło do upowszechnienia w Niemczech specyficznej postawy wobec przeszłości i upamiętniania – jest to postawa ostrożności, wymagająca ciągłego analizowania uczuć i motywacji, ponieważ nawiązanie do przeszłości jest zawsze potencjalnie groźne. Jak w takiej sytuacji wyglądają dyskusje wokół odbudowywanych kościołów, szczególnie tych, których historia może wywoływać dyskusje i kontrowersje, jak w przypadku kościoła garnizonowego w Poczdamie? Jedną z przyjętych strategii jest odbudowa kościołów, jako „miejsc pojednania”. Jak takie miejsca funkcjonują w praktyce?

Nadrzędnym celem projektu jest zaś przeanalizowanie, jak w praktyce dokonuje się rozróżnienie na świeckie / religijne, szczególnie, jeśli dana przestrzeń jest używana i konceptualizowana zarówno jako świecka, jak i religijna: jednocześnie lub przy różnych okazjach, przez różnych aktorów, lub w sekwencji czasowej. Prowadzi to do przyjęcia perspektywy postsekularnej/postreligijnej, według której rozgraniczenie między świeckim a religijnym jest procesem dokonującym się w określonych społecznych, historycznych i politycznych warunkach, poprzez mobilizację przez różne podmioty społeczne z powodów, których zrozumienie jest celem badań.